

Наталія Денисенко

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ: МІСІЯ БІБЛІОТЕК У ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ

У сучасних умовах війни та глобальної дезінформації бібліотеки перестають бути лише сховищами знань – вони стають активними осередками інформаційної стійкості. Особливої актуальності набуває роль академічних бібліотек як центрів медіаграмотності та просвітницьких хабів, що сприяють підвищенню стійкості суспільства до гібридних впливів.

Ключові слова: інформаційна безпека, медіаграмотність, бібліотеки, гібридні загрози, академічна доброчесність, Європейський Союз.

Nataliia Denysenko

INFORMATION SECURITY AND MEDIA LITERACY: THE MISSION OF LIBRARIES IN COUNTERING HYBRID THREATS

In the current context of war and global disinformation, libraries are no longer just repositories of knowledge, they are becoming active centers of information resilience. The role of academic libraries as centers of media literacy and educational hubs that contribute to increasing society's resilience to hybrid influences is becoming particularly relevant.

Keywords: information security, media literacy, libraries, hybrid threats, academic integrity, European Union.

Гібридні загрози, зокрема маніпуляції, фейки, пропаганда та інформаційні атаки, спрямовані на підриив довіри до державних інституцій і демократичних цінностей, вимагають системної

протидії. Інформаційна безпека – одна з ключових передумов стійкого розвитку держави та університетської спільноти. Згідно зі Стратегією інформаційної безпеки затвердженою указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 «інформаційна безпека України – складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом»¹.

Активний розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, окрім позитивного впливу на суспільний прогрес, також створює проблеми, пов'язані з достовірністю інформації. Це може призвести до маніпуляцій і цілеспрямованої пропаганди.

В Україні технології інформаційних війн розглядає Г. Почепцов². У бібліотечній теорії та практиці інформаційну безпеку розглядають як забезпечення принципів інтелектуальної свободи й доступу до інформації, тоді як медіаосвіту та розвиток медіаграмотності вважають невід'ємною частиною сучасної бібліотечної практики. Ці питання активно розробляються такими науковцями, як О. Ворошилов³, О. Воскобойнікова-Гузєва⁴,

¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>

² Почепцов, Г. (2015). Сучасні інформаційні війни. Київ. 497 с.

³ Ворошилов, О. (2015). Інформаційна аналітика як напрям роботи сучасної бібліотеки. Бібліотечний вісник. № 3. С. 12–17.

⁴ Воскобойнікова-Гузєва, О. (2018). Вебінар як засіб реалізації освітніх проектів громадської організації. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. Вип. 5. С. 51–57.

Б. Дмитришин, О. Косян⁵, С. Горова⁶, Н. Кунанець та М. Пристай⁷.

Відповідно до Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) 2016 року медіаграмотність – складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують⁸.

Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія» реалізує низку ініціатив, спрямованих на розвиток медіаграмотності, цифрової культури та академічної доброчесності, які є складовими європейських стандартів інформаційної безпеки.

Серед основних напрямів діяльності бібліотекарів є проведення освітніх тренінгів і зустрічей зі студентами. Наприклад, у межах Тижня академічної доброчесності працівники бібліотеки проводять тренінг «Як не потрапити у пастку плагіату: поради бібліографа». Бібліотека бере участь у ініціативах Jean Monnet та Erasmus+, підтримує контакти з освітніми установами ЄС, поширює серед академічної спільноти практики прозорої комунікації та відкритого доступу.

Працівники бібліотеки працюють над створенням інформаційно-аналітичних довідок і бібліографічних ресурсів, які допомагають користувачам розпізнавати маніпулятивний контент і фейки. Інформація, отримана з інтернет-джерел, не завжди є

⁵ Дмитришин Б., Косян, О. (2021). Бібліотекар, медіаграмотність та інформаційна безпека як вимога сучасного професійного діалогу. Катедра Universum. Вип. 2. С. 19–21.

⁶ Горова, С. (2013). Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності : монографія. Київ, 208 с.

⁷ Кунанець, Н.Е., Пристай, М.Р. (2022). Роль бібліотек у забезпеченні інформаційної безпеки. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. № 4. С. 5–10.

⁸ Найдьонова, Л.А., Слюсаревський, М.М. (за заг. ред.) (2016). Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). Київ, 16 с.

достовірною, а лише частково може відповідати дійсності. Тому для перевірки правдивості новин і виявлення можливих маніпуляцій застосовуються різноманітні методи текстового аналізу.

Формування добірки перевірених інформаційних ресурсів (Scopus, Web of Science та ін.) є важливим етапом у забезпеченні безпечного, відповідального й ефективного використання інформації, особливо в освітньому, науковому та бібліотечному середовищах. Така ініціатива сприяє не лише медіаграмотності користувачів, а й активному впровадженню принципів відкритої науки, академічної доброчесності та прозорості дослідницької діяльності. Критерієм для відбору є авторитетність джерела, це ресурси, підтримувані науковими установами, бібліотеками, університетами (наприклад, PubMed, arXiv, DOAJ); доступність та відкритість, які відповідають принципам відкритого доступу (Open Access); актуальність; наявність інструментів або посилань для автоматичного формування бібліографічних описів (наприклад, Google Scholar, Zotero, Mendeley).

Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія» брала участь у всеукраїнських ініціативах з медіаграмотності («Фільтр» національний проєкт з медіаграмотності). Працівники бібліотеки успішно пройшли навчання за програмою Very Verified 2.0: онлайн-курс із медіаграмотності та діляться знаннями зі студентами. Особливу увагу приділено опануванню інструментів для виявлення дезінформації та ефективного реагування на неї, зокрема на основі ресурсів EUvsDisinfo.

Бібліотечні фахівці створюють онлайн-виставки, спрямованих на формування культури критичного мислення та перевірки інформації. Такий формат поєднує інформативність, доступність і інтерактивність, дозволяючи ефективно популяризувати навички критичного мислення та медіаграмотності серед різних категорій користувачів.

Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія» активно розвиває партнерську взаємодію з кафедрами, студентськими медіа та Інформаційним центром ЄС, спрямовану на поширення європейського досвіду у сфері інформаційної безпеки, медіаграмотності та протидії дезінформації.

Спільні ініціативи реалізуються у формі інформаційних заходів, круглих столів, дискусій, тематичних виставок і просвітницьких кампаній. Бібліотека забезпечує науково-інформаційний супровід таких подій, створює добірки фахових публікацій, електронних ресурсів та матеріалів європейських інституцій, що розкривають питання інформаційної політики ЄС, цифрової стійкості та медіаосвіти.

Завдяки такій синергії бібліотека перетворюється на освітньо-комунікаційний центр з розвитку критичного мислення та інформаційної культури, який підтримує європейський вектор розвитку університету і сприяє впровадженню практик ЄС у сфері інформаційної безпеки в освітній процес.

Такі ініціативи сприяють не лише підвищенню інформаційної грамотності студентів та викладачів, а й формують середовище відповідального споживання інформації – це важливу складову громадянського суспільства. Вони відповідають стратегічним орієнтирам Європейського Союзу у сфері інформаційної безпеки, підкреслюючи, що боротьба з гібридними загрозами – це насамперед просвітницький і культурний процес. Бібліотеки, діючи на перетині освіти, науки та громадянського суспільства, мають потенціал формувати нову інформаційну культуру – культуру відповідального, етичного та свідомого споживання даних.

Досвід Наукової бібліотеки НаУОА засвідчує, що бібліотеки можуть бути дієвими партнерами державних і європейських структур у протидії гібридним загрозам. Їхня просвітницька, комунікативна й аналітична діяльність зміцнює інформаційну безпеку, сприяє розвитку критичного мислення та підтримує демократичні цінності, спільні для України та Європейського Союзу.

References:

1. Ворошилов, О. (2015). Інформаційна аналітика як напрям роботи сучасної бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. № 3. С. 12–17.
2. Воскобойнікова-Гузева, О. (2018). Вебінар як засіб реалізації освітніх проєктів громадської організації. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. Вип. 5. С. 51–57.

3. Горова, С. (2013). *Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності*: монографія. Київ, 208 с.
4. Дмитришин, Б., Косян, О. (2021). Бібліотекар, медіаграмотність та інформаційна безпека як вимога сучасного професійного діалогу. *Катедра Universum*. Вип. 2. С. 19–21.
5. Кунанець Н.Е., Пристай М.Р. (2022). Роль бібліотек у забезпеченні інформаційної безпеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. № 4. С. 5–10.
6. Найдьонова, Л.А., Слюсаревський, М.М. (за заг. ред.) (2016). Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). Київ, 16 с.
7. Почепцов, Г. (2015). Сучасні інформаційні війни. Київ, 497 с.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>